

Faktiskās maksātnespējas iestāšanās diena

Visos laikmetos un visās sabiedrībās, kur vien noritējusi saimnieciskā darbība, ir bijuši gan kreditori, gan parādnieki, un agri vai vēl šajās attiecībās ir pienācis brīdis, kad kreditoram ir vairs tikai viens jautājums: **kad būs nauda?** Nesamaksāto parādu piedziņa laika gaitā ir risināta dažādi – parādnieki ir gan pārdoti verdzībā, gan mesti parādu cietumos, gan valdnieki ir izsludinājuši vispārēju atbrīvošanu no parādiem.

Mūsdienās tik drakoniski līdzekļi vairs netiek piemēroti, jo kreditoru un parādnieku savstarpējās attiecības civilizēti regulē daudz dažādu tiesību normu. Viena no tām ir Maksātnespējas likums, kura varā parādnieks un kreditors nonāk tajā brīdī, kad parādnieka parādu kopsumma pārsniedz tā mantas vērtību. Savukārt maksātnespējas procesa ietvaros ir būtiski noteikt, kad ir iestājusies parādnieka maksātnespēja – ar tiesas sprieduma pasludināšanu vai arī agrāk, piemēram, brīdī, kad parādnieks ir atsavinājis visu savu mantu. Šis fakts ir svarīgs attiecībā uz administratora pilnvarām apstrīdēt pagātnē noslēgtus parādnieka darījumus, ar kuriem nodarīti zaudējumu kreditoru kopumam.

2017. gada 29. martā norisinājās konference „Maksātnespējas risinājumi biznesa vadības ekspertu un juristu skatījumā”, kuru kopīgi rīkoja Latvijas Universitātes Biznesa, vadības un ekonomikas fakultāte un Latvijas Zvērinātu advokātu padome. Šīs konferences ietvaros tika aktualizēts arī faktiskās maksātnespējas iestāšanās dienas institūts, kas ir pamats turpmākai diskusijai par šo tēmu.

Pašreizējais Maksātnespējas likums (turpmāk – MNL) ir pieņemts 2010. gada 26. jūlijā un stājies spēkā 2010. gada 1. novembrī. Likuma darbības laikā tas ir grozīts astoņas reizes, un uz šo likumu attiecināmi trīs Satversmes tiesas spriedumi.

Būtiskākie MNL grozījumi ir pieņemti laika posmā no 2014. gada 25. septembra līdz 2016. gada 22. decembrim, tostarp plašu publicitāti guvušie grozījumi, ar kuriem maksātnespējas procesa administratori pielīdzināti valsts amatpersonām. Tomēr vēl joprojām maksātnespējas procesā ir aktuāli vairāki problēmjautājumi, kas neļauj atslābt nedz likumdevējam, nedz MNL piemērotājiem.

Viens no tiem ir pats būtiskākais maksātnespējas procesa jautājums: **kā atgūt vairāk līdzekļu kreditoru prasījumu apmierināšanai?** Likumdevējs ar pēdējiem MNL grozījumiem vairāk ir centies sakārtot dažādus juridiski formālo procedūru jautājumus un administratoru profesijas regulējumu, taču jāteic, ka novārtā atstāts, ja tā drīkstētu teikt, maksātnespējas procesa administratora „ieroču arsenāls”. Proti, pašreizējais administratora tiesību apjoms aktīvu atgūšanā ne vienmēr ir pietiekams un rezultatīvs.

Saskaņā ar MNL 4. panta pirmo daļu „juridiskās personas maksātnespējas process ir tiesiska rakstura pasākumu kopums, kura ietvaros no parādnieka mantas tiek segti kreditoru prasījumi, lai veicinātu parādnieka saistību izpildi”.

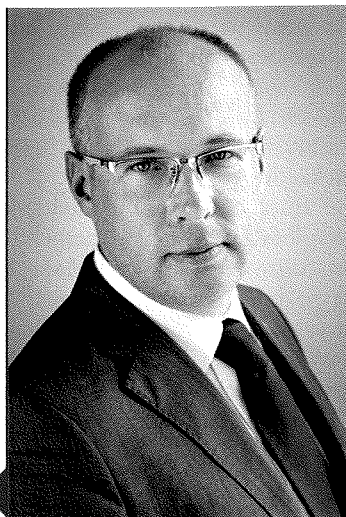
Tas atbilst arī MNL mērķim, proti, finansālās grūtībās nonākušā parādnieka saistību izpildei (MNL 1. pants).

Kā viens no būtiskākajiem maksātnespējas principiem ir uzsverams „saistību izpildes princips”, proti, maksātnespējas procesa ietvaros piemērojami tādi pasākumi, kas ļauj saistības, kuras uzņemies parādnieks, izpildīt lielākā apmērā (MNL 6. panta 4. punkts).

Tādējādi nonākam pie loģiska un saprātīga secinājuma, ka arī pašreizējā maksātnespējas procesa regulējumā galvenais mērķis ir atgūt pēc iespējas vairāk līdzekļu kreditoru prasījumu apmierināšanai, protams, neizslēdzot parādnieka darbības atjaunošanu, ja vien tas ir iespējams un to vēlas kreditori.

Līdz ar to ļoti būtisks ir administratora pienākumu un tiesību apjoms tieši attiecībā uz parādnieka naudas līdzekļu un citu aktīvu uzmeklēšanu, atgūšanu un realizāciju, lai pēc iespējas lielākā daļā varētu apmierināt kreditoru prasījumus.

**Olavs
Cers,**
zvērināts
advokāts,
Latvijas
Zvērinātu
advokātu
padomes
Maksātnespējas
tiesību
advokātu
sekcijas
vadītājs

Kreditoru galvenais jautājums jau izsenis ir viens un tas pats: kad būs mūsu nauda?

Kreditorus maz interesē, kāds, tēlaini izsakoties, ir administratora „amata mundieris”, proti, cik reižu mēnesī tam jāatskaitās Maksātnespējas administrācijai vai cik mapēs administrators ir sakrājis birokrātiski perfektus, bet faktiski bezjēdzīgus dokumentus. Kreditoru galvenais jautājums jau izsenis ir viens un tas pats: kad būs mūsu nauda?

Līdz ar to atļaušos teikt, ka **būtiskākais administrators pienākums ir atgūt debitoru parākus un veikt tiesiskās darbības citas parādnieka mantas atgūšanā** (MNL 65. pants 6. punkts).

Ar frāzi „tiesiskās darbības citas parādnieka mantas atgūšanā” visbiežāk tiek saprasta parādniekam atņemtās vai viņa paša tālredzīgi atsavinātās mantas atprasīšana no citām personām, tiesas ceļā apstrīdot šīs mantas atsavināšanas darījumus.

Šeit arī rodas problēma, jo administratoram ir pienākums izvērtēt parādnieka noslēgtos darījumus un tiesības tos apstrīdēt, ja par to tiesiskumu rodas šaubas, taču šādas administratora tiesības ir ierobežotas laikā, jo papildus Civillikumā un Komerclikumā noteiktajiem noilgumiem ir noteikts speciāls noilgums parādnieka slēgto darījumu apstrīdēšanai maksātnespējas procesā.

Proti, administrators ir tiesīgs celt tiesā prasību par parādnieka noslēgta darījuma atzīšanu par spēkā neesošu, ja tas noslēgts triju gadu laikā pirms juridiskās personas maksātnespējas pasludināšanas dienas (MNL 96. panta pirmās daļas 2. punkts).

Šī ir viena no lielākajām problēmām attiecībā uz administratoram paredzētajiem tiesiskajiem instrumentiem parādnieka līdzekļu atgūšanā, kas cieši saistīta ar citu problēmjautājumu – savlaicīga maksātnespējas procesa pieteikuma iesniegšana.

MNL 60. panta trešajā daļā ir noteikti gadījumi, kuros parādniekam ir pienākums nekavējoties iesniegt juridiskās personas maksātnespējas procesa pieteikumu. Taču bieži vien parādnieka valdes locekļi šīs prasības ignorē un, vai nu vispār neiesniedz maksātnespējas pieteikumu, pamatot „tukšo” komercsabiedrību likteņa varā, paļaujoties, ka agri vai vēl maksātnespēju vai vienkāršoto likvidāciju

pieteiks Valsts ieņēmumu dienests, vai arī nogaida trīs gadus kopš būtiskiem mantas atsavināšanas darījumiem un tikai tad iesniedz maksātnespējas pieteikumu.

Kad administrators šādā situācijā izvērtē maksātnespējīgā parādnieka pirms vairāk nekā trīs gadiem noslēgtu mantas atsavināšanas darījumu, tam atliek vien noplātīt rokas, jo darījums vairs nav apstrīdams. Turklāt šī problēma ir aktuāla ne tikai juridisko, bet arī fizisko personu maksātnespējas procesos.

Saskaņā ar Civilprocesa likuma (CPL) 363.13. panta otro daļu „tiesa pasludina juridiskās personas maksātnespējas procesu, ja tā pieteikuma izskatīšanas dienā konstatē pieteikumā norādīto maksātnespējas procesa pazīmi”. No minētā izriet, ka maksātnespējas iestāšanās diena sakrīt ar maksātnespējas procesa pasludināšanas dienu. Līdz ar to iepriekš minētais **trīs gadu noilgums skaitāms pagātnē no maksātnespējas procesa pasludināšanas dienas.**

Vēsturiski šī situācija ir bijusi kreditoriem labvēlīgāka. Tā, piemēram, MNL, kas bija spēkā līdz 2010. gada 1. novembrim, 92. panta pirmās daļas 2. punktā bija norādīts, ka administratoram ir pienākums izvērtēt un apstrīdēt parādnieka darījumus, kas noslēgti piecu gadu laikā pirms maksātnespējas iestāšanās dienas. Tiesa gan, arī šis likums paredzēja vien maksātnespējas procesa pasludināšanu, bet neparedzēja vērtēt faktiskās maksātnespējas iestāšanās dienu.

Toties šāds vērtējums izrietēja no likuma „Par uzņēmumu un uzņēmēj sabiedrību maksātnespēju” (spēkā no 1996. gada 12. septembra līdz 2008. gada 1. janvārim) 51. panta „Maksātnespējas iestāšanās diena”: „Ja parādnieks ar tiesas spriedumu pasludināts par maksātnespējīgu, tas uzskatāms par maksātnespējīgu no maksātnespējas pieteikuma iesniegšanas dienas, ja tiesa nav noteikusi agrāku maksātnespējas iestāšanās dienu.”

Savukārt CPL redakcijā uz 2007. gada 31. decembri tiesai bija paredzēta iespēja noteikt faktiskās maksātnespējas iestāšanās dienu, kas varēja ►

**MAKSĀT-
NESPĒJA**

► nesakrist ar maksātnespējas pieteikuma iesniegšanas dienu.

Proti, CPL 348. panta „Tiesas spriedums maksātnespējas lietā” pirmajā daļā bija noteikts: „Ja tiesa konstatē kādu no uzņēmuma vai uzņēmējabsabiedrības maksātnespējas pazīmēm, tā ar savu spriedumu pasludina parādnieku par maksātnespējīgu un nosaka maksātnespējas iestāšanās dienu. Par maksātnespējas iestāšanās dienu atzīstama maksātnespējas pieteikuma iesniegšanas diena, ja tiesa nav konstatējusi agrāku faktiskās maksātnespējas iestāšanās dienu.”

Priekšlikumus par to, kāda varētu būt faktiskās maksātnespējas iestāšanās diena, tiesai sniedza administrators ar atzinumu laika posmā no maksātnespējas lietas ierosināšanas līdz tās izskatīšanai, savukārt parādnieks bija tiesīgs izteikt savus pretargumentus gan rakstveidā, gan tiesas sēdē.

Ja administrators redzējums bija juridiski un ekonomiski pamatots, daudzos gadījumos tiesa noteica tādu faktiskās maksātnespējas iestāšanās dienu, kas būtiski atšķīrās no maksātnespējas pieteikuma iesniegšanas dienas, tādējādi dodot administratoram iespējas apstrīdēt darījumus, kas citkārt vairs nebūtu apstrīdami dēļ speciālā noilguma. Protams, tiesai šajā procesuālajā stadijā pirmskietami bija arī jāvērtē, vai administrators norādītais darījums patiešām ir būtiski ietekmējis parādnieka maksātnespēju. Proti, ja manta atsavināta par tirgus vērtību un saņemta nauda izlietota saimnieciskajā darbībā, šāds

darījums nebūs par pamatu faktiskās maksātnespējas iestāšanās dienas noteikšanai. Respektīvi, **ne katrs pagātnē slēgts darījums ir automātiski apstrīdams, to iespējams darīt vienīgi tad, ja ar to nodarīts zaudējums parādniekam, precīzāk, tā kreditoriem.**

Būtu nepieciešams diskutēt par šādu vai līdzīgu faktiskās maksātnespējas iestāšanās dienas institūta iedibināšanu Maksātnespējas likumā, iespējams, paredzot administratoram tiesības jau uzsākt maksātnespējas procesa laikā vērsties pie tiesas ar šādu lūgumu, ja maksātnespējas procesa laikā administratora rīcībā ir nonākusi informācija par tādiem darījumiem, kas noslēgti senāk par trīs gadiem, bet kuri ir būtiski ietekmējuši parādnieka maksātnespēju vai nodarījuši tam zaudējumus.

Jāatzīst, ka ir dzirdēti arī iebildumi pret faktiskās maksātnespējas iestāšanās dienas institūta atjaunošanu, kas pamatoti ar **tiesiskās stabilitātes principa** (arī tiesiskās palāvības vai tiesiskās drošības princips) ievērošanu. Proti, noilgums un līdzīgi tiesību institūti ieviesti tā iemesla dēļ, lai kādā vispārzināmā laika posmā jebkura tiesiskā attiecība kļūtu tiesiski noturīga, bez iespējas to pārskatīt. Netiek apstrīdēts, ka tiesiskās stabilitātes princips ir svarīgs un nepieciešams jebkurās tiesiskajās attiecībās, līdz ar to likumdevējam ir jāizšķiras – izdarīt izņēmumu vai ne, jo nenoliedzami, ka faktiskās maksātnespējas iestāšanās dienas institūts nenošķirina tiesisko stabilitāti gadījumos, kad norisinās parādnieka maksātnespējas process.

Administrators uzraudzība

Maksātnespējas administrācija (MNA) informē, ka šā gada 1. ceturksnī Elektroniskajā maksātnespējas procesu uzraudzības sistēmā ir saņemti 1636 administratoru darbības pārskati, savukārt MNA pārstāvji ir apmeklējuši 11 tiesas sēdes un vienu kreditoru sapulci, kā arī veiktas pārbaudes 229 maksātnespējas un tiesiskās aizsardzības procesos, konstatējot normatīvo aktu pārkāpumus 36 gadījumos. Savukārt no 12 izteiktajiem iebildumiem četri noslēgušies ar pozitīvu atzinumu, seši ar negatīvu atzinumu, bet divu iebildumu izvērtēšana vēl tiek turpināta.

Šai laikā arī pieņemti 17 lēmumi par normatīvo aktu pārkāpumiem, kuros konstatēti šādi pārkāpumi: administratora darbības pārskatu un to pielikumu nesniegšana; MNA un citu valsts

iestāžu pieprasītās informācijas par maksātnespējas procesa norisi nesniegšana; kreditoru sapulces protokolu neiesniegšana maksātnespējas reģistrā; efektīvas un likumīgas maksātnespējas procesa norises nenodrošināšana; izsolē iemaksātā nodrošinājuma savlaicīga neatmaksāšana; kreditoru sapulču sasaukšanas kārtības neievērošana un neatbilstoša normatīvo aktu prasībām atzinuma par tiesiskās aizsardzības procesa pasākumu plāna sagatavošana.

Tiesā šai periodā iesniegti 56 pieteikumi par administratora atcelšanu no konkrētā subjekta administrēšanas. No tiem 52 pieteikumi pamatoti ar administratora sertifikāta darbības izbeigšanu, bet četri pieteikumi pamatoti ar konstatētajiem normatīvo aktu pārkāpumiem un tiesiskā pienākuma neizpildi, tai skaitā divos

gadījumos konstatēta ļaunprātīga pilnvaru izmantošana.

Uzsāktas arī 27 administratīvo pārkāpumu lietas un pieņemti 23 lēmumi, tai skaitā 15 lēmumi par administratīvā soda uzlikšanu par kopējo naudas summu 5235 eiro.

MNA saņemtas arī 42 sūdzības par 33 administratora rīcību. Šai laikā izskatītas 25 šajā ceturksnī un 21 iepriekšējā ceturksnī saņemtā sūdzība, par kurām pieņemti 47 lēmumi – 14 gadījumos atziti pārkāpumi (9 administratori), 30 gadījumos sūdzības noraidītas un trīs gadījumos sūdzība atsaukta.

Tiesā gada pirmajā ceturksnī izskatītas 14 sūdzības par MNA lēmumiem, no tām desmit noraidītas un četras apmierinātas, kā arī apmierināti četri pieteikumi par administratoru atcelšanu (divi administratori). **IJP**